

UDK: 347.74+336.717
Biblid 1451-3188, 14 (2015)
Год XIII, бр. 51, стр. 218–227
Изворни научни рад

др Маријана ДУКИЋ МИЈАТОВИЋ¹
Сања ГОНГЕТА²

ДИРЕКТИВА О СУЗБИЈАЊУ ЗАКАШЊЕЊА С ПЛАЋАЊЕМ У ПРИВРЕДНИМ УГОВОРИМА

ABSTRACT

In this paper authors analyzed the legal basis for the adoption of Directive 2011/07/EU on combating late payment in commercial contracts as well as the consequences for commercial entities after its entry into force and implementation into national law of the Member States of the European Union. Authors compared the legal and real terms of payment of trade transactions by the private and public sectors. Also, they pointed out the negative consequences of non-compliance with statutory time limits on the solvency of commercial entities, and consequently on the economy of a particular country.

Key words: Payment terms, Directive 2011/7/EC, commercial transactions

I) СВРХА

Многа плаћања у пословним трансакцијама међу привредним субјектима односно између привредних субјеката и јавних тела услед касније него што је одређено уговором, односно, утврђено општим комерцијалним условима. Исто тако, закаснела плаћања код великих друштава су два пута чешћа него код малих и средњих привредних друштава, а и рокови кашњења у плаћању од великих малим и средњим друштвима два пута су дужи од рокова плаћања малих и средњих великим предузећима.³ Законодавства многих држава

¹ Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет за привреду и правосуђе Нови Сад. Е-маил: marijana.dukic.mijatovic@gmail.com.

² Велеучилиште Лавослав Ружичка у Вуковару.

³ Бранко Вукмир, „Новчане обавезе код трговачких уговора (члан 174. ЗОО-а)”, *Право и порези*, бр. 4, 2006., 3-7, стр. 3.

чланица Европске уније још увек не пружају ефикасну заштиту малим и средњим привредним друштвима од неплаћања њихових великих и економски моћних дужника (најчешће саме државе).⁴ Циљ Директиве 2011/07/ЕУ о сузбијању закашњења са плаћањем у привредним уговорима (даље у тексту Директива 2011/07/ЕУ) је сузбијање плаћања у доцњи у пословним трансакцијама, осигурање уредног функционисања унутрашњег тржишта, а самим тиме и подстицање конкурентности предузећа, посебно малих и средњих. Директива 2011/07/ЕУ се примењује на сва плаћања која се извршавају као накнада за пословну трансакцију. Државе чланице могу искључити дугове који подлежу стечајним поступцима покренутим против дужника, укључујући поступке с циљем реструктурирања дуга.

II) МЕРЕ ЕУ

Стварање и регулатива заједничког европског унутрашњег тржишта са циљем уклањања постојећих и спречавања настанка нових препрека слободној трговини на подручју Европске уније као део основне политике Европске уније незамислива је без квалитетног правног оквира сузбијања плаћања у доцњи.⁵ Различита регулатива за домаће и прекогранично пословање довела би до нарушавања конкуренције. Динамика и развој савремене трговине као и услови на тржишту захтевали су суштинске промене одредби постојеће Директиве 2000/35/ЕЗ Европског парламента и Већа од 29. јуна 2000. о борби против кашњења у плаћању у пословним трансакцијама.⁶ Директива 2011/7/ЕУ замењује ранију Директиву о кашњењу у плаћању 200/35/ЕЗ, те предузећима даје већа права. До 16. марта 2016. Комисија је дужна подносити извештај Европском парламенту и Савету о спровођењу Директиве 2011/07/ЕУ. Извештају се прилажу одговарајући предлози.

III) САДРЖАЈ

Многа плаћања у пословним трансакцијама међу привредним субјектима односно међу привредним субјектима и јавним телима уследе касније него

⁴ Интернет: http://www.eurochambres.be/DocShare/docs/1/OJLNGEIBIJDDNOMCKBCCPP PAK9L8T4EN9U1BBADUO77/EUROCHAMBRES/docs/DLS/24-EuropeanPaymentIndex 2014_12May14-2014-00377-01.pdf (03.01.2015.)

⁵ Ivan Tot, „Pravna osnova i ciljevi direktive 2011/7/EU o suzbijanju zakašnjenja sa plaćanjem u trgovačkim ugovorima”, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 50, 1/2013., str. 223.-243; Интернет: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=147826 (03.01.2015.)

⁶ *Official Journal* L 200, 8.8.2000., p. 35

што је предвиђено уговорним одредбама или општим комерцијалним условима. Предузећа би требала имати могућност да тргује широм унутрашњег тржишта под условима којима се осигурава да прекогранично пословање не изазива веће ризике од домаћег пословања. Европска комисија овде посебан нагласак ставља на мала и средња предузећа као главне генераторе привреде Европске уније.⁷ У комуникацији од 25. јуна 2008. под називом “Размишљајмо прво о малима“ – Акт о малим предузећима „за Европу” Комисија је нагласила да је потребно олакшати приступ финансирању за мала и средња предузећа и развити правно и пословно окружење које би потицало правовремена плаћања у пословним трансакцијама. Потребно је напоменути да тела јавне власти у том смислу имају посебну одговорност. Како смо раније навели, динамика и развој савремене трговине као и услови на тржишту захтевали су суштинске промене постојећих одредаба које су регулисале закаснела плаћања у трговачким уговорима. Циљ Директиве 2011/07/ЕУ је сузбијање плаћања у доцњи у пословним трансакцијама како би се осигурало правилно функционисање унутрашњег тржишта и тако побољшала конкурентност предузетника, посебно малих и средњих предузећа.⁸

Главне одредбе

1. Усклађивање рока за плаћање јавних тела предузећима: Јавна тела морају да плате за робу и услуге које набављају у року од тридесет дана, или, у врло изузетним околностима, у року од шездесет дана.
2. Уговорна слобода у погледу привредних трансакција међу предузећима: Предузећа морају у року од шездесет дана платити фактуре, осим ако се изричито другачије договоре, те ако није посебно неправедно.
3. Предузећа аутоматски имају право тражити камате због кашњења у плаћању и могу добити минимални фиксни износ од четрдесет (40) € као накнаду за трошкове наплате. Могу тражити накнаду за све остале разумне трошкове наплате.
4. Законску каматну стопу за кашњење у плаћању у државама чланицама треба повећати на најмање 8 процентних поена изнад референтне стопе

⁷ Критеријуми дефинисања малих и средњих предузећа утврђени су у Препоруци Комисије 2003/361 / ЕЦ од 6. маја 2003. о дефиницији микро, малих и средњих предузећа, *OJ L* 124, 20.5.2003., стр. 36.

⁸ Чл. 1. ст. 1. Директиве 2011/07 / ЕУ.

Европске централне банке. Јавним телима није дозвољено одредити нижу каматну стопу за кашњење у плаћању.

5. Државе чланице смеју наставити спроводити или доносити законе и прописе који су за повереника повољнији од одредаба ове Директиве.

Предмет и подручје примене

Директива се примењује на сва плаћања, која се извршавају као накнада за пословну трансакцију, државе чланице могу искључити дугове који подлежу стечајним поступцима покренутим против дужника, укључујући поступке с циљем реструктурирања дуга.⁹ Директива дефинише кључне појмове из области примене, па се тако пословном трансакцијом сматра трансакција између предузећа или између предузећа и јавних тела које воде до испоруке робе, односно пружања услуга, уз накнаду. Под јавним телима подразумевају се сви јавни наручиоци дефинисани Директива 2004/17 / ЕЦ од 31. марта 2004. којом се усклађују поступци набавке субјеката који делују у сектору водопривреде, енергетском и саобраћајном сектору те сектору поштанских услуга,¹⁰ и Директивом 2004/18 / ЕЦ од 31 март 2004. о усклађивању поступака за склапање уговора о јавним радовима, уговора о јавној набавци робе те уговора о јавним услугама.¹¹ Само плаћање у доцњи Директива 2011/07/ЕУ дефинише као плаћање које није извршено у оквиру уговорног или законског периода плаћања.¹² Спроведена истраживања довела су до сазнања како су најчешћи разлози кашњења у плаћању спорови (проблеми са рачунима или испоруком робе / услуга), управљање новцем (организације одлажу плаћање ради управљања сопственим током новца), финансијске потешкоће (организације које нису у стању да изврши плаћање)

⁹ Чл. 1. ст. 2. и 3. Директиве 2011/07 / ЕУ

¹⁰ “Directive 2004/17/EC of the European Parliament and of the Council of 31 March 2004 coordinating the procurement procedures of entities operating in the water, energy, transport and postal services sectors”, *Official Journal of European Union* L 134.

¹¹ “Directive 2004/18/EC of the European Parliament and of the Council of 31 March 2004 on the coordination of procedures for the award of public works contracts, public supply contracts and public service contracts”, *Official Journal of European Union* L 134. Јавно тело се дефинише као свако тело основано искључиво у сврху задовољавања потреба у општем интересу и које нема индустријски или привредни карактер, које има својство правног лица и које већим делом финансира држава, регионалне или локалне власти, или друга тела која се равнају према јавном праву; или која имају управни, управљачки или надзорни одбор чијих је више од половине чланова именовала држава, регионалне или локалне власти.

¹² Чл. 2. ст. 3. Директиве 2011/07/ЕУ.

или једноставно нема разлога (обично због недостатка контроле у процесима плаћања).¹³ Одредбе о роковима плаћања примењују се на пословне трансакције између предузетника међусобно, предузетника и субјеката јавног права које резултују прибављањем робе или пружањем услуга за новчану накнаду. Директива се не примењује на уговоре о размени, уговоре о кредиту, уговоре о осигурању, уговоре о лизингу и потрошачке уговоре.¹⁴

Трансакције између предузећа и предузећа и јавних тела

Државе чланице дужне су да обезбеде да у пословним трансакцијама између предузећа поверилац има право на камату на закаснело плаћање без потребе издавања пожурнице, ако је поверилац испунио своје уговорне и правне обавезе и ако није примио доспели износ на време, осим ако дужник није одговоран за кашњење. Ако су наведени услови задовољени, државе чланице обезбеђују: а) да поверилац има право на камату на плаћање у доцњи од дана након датума плаћања, односно, завршетка периода плаћања утврђеног у уговору; б) ако датум плаћања, односно, период плаћања није утврђено у уговору, да поверилац има право на камату на закаснело плаћање након истека 30 календарских дана:

- Након датума на који је дужник примио рачун или одговарајући захтев за плаћање;
- Након датума пријема робе или услуга ако је датум пријема рачуна или одговарајућег захтева за плаћање непознат,
- Након датума пријема робе или услуга ако дужник прими рачун или одговарајући захтев за плаћање пре пријема робе или услуга,
- Ако је поступак прихватања, односно, провере којом се потврђује усклађеност робе или услуга с уговором, предвиђен законом или уговором те ако дужник прими рачун, односно, одговарајући захтев за плаћање пре или на датум на који се одвија такав прихватања, односно провера.¹⁵

Наведени рокови могу се продужити до највише 60 календарских дана за свако јавно тело које обавља привредне активности индустријске или комерцијалне природе нуђењем робе или услуга на тржишту и јавне субјекте

¹³ Sanja Gongeta, "Combating Late Payment in Commercial Transactions – case of Croatia" in: Vinko Kandžija, Andrej Kumar (eds.), *Economic integrations, competition and cooperation - Accession of the Western Balkan Countries to the European Union*, 2013., str. 118.

¹⁴ Преамбула Директиве 2011/07 / ЕУ

¹⁵ Чл. 3. ст. 3. Директиве 2011/07 / ЕУ

који пружају здравствену заштиту иу том су смислу уредно признати. Уколико се одлуче за овакву опцију, државе чланице су дужне да извештава Комисију до 16. марта 2018. године.¹⁶ За случај кад се зарачуна камата на закаснило плаћање у пословним трансакцијама у складу са горе наведеним одредбама Директива 2011/07 / ЕУ прописује да поверилац има право добити од дужника фиксни износ од најмање 40 евра.

Неправедни уговорни услови или поступања

Државе чланице дужне су се побринути да уколико су уговорни услови или поступање везано за период плаћања посебно неправедни према повериоцу буду неизвршива, односно буду подлога за захтев за накнаду штете.¹⁷ Неправедним уговорним условом или поступањем сматраће се свако посебно одступање од добре пословне праксе, супротно доброј вери и поштенем пословању са обзиром на природу производа или услуге као и искључивање права на камате за плаћање у доцњи. За уговорне услове или поступање, који искључују накнаду за трошкове наплате Директива 2011/07 / ЕУ категорише као претпоставку неправедних уговорних услова или поступања.¹⁸

Последице задодцнелих плаћања

Кашњење исплата у привредним трансакцијама има важне последице како за предузетнике тако и за привреду уопште. Исплате у доцњи представљају значајан трошак повериоцу и уопштено утичу на проток капитала који је због кашњења додатно отежан и успорен, повећавајући финансијске трошкове док се истовремено смањује могућност додатног улагања у пословање. Све наведено за последицу има ограничену конкурентност малих и средњих предузећа на унутрашњем тржишту Европске уније. Мали и средњи предузетници подложнији су негативним учинцима кашњења са плаћањем него велики предузетници, јер су изложенији горе поменути променама новчаних токова, често се ослањају на ограничени број клијената, аи трошкови наплате потраживања су им диспропорционално виши од оних које имају велики предузетници. Као разлог томе наводи се што мали и средњи предузетници углавном немају специјализовано особље ни потребно време за ефикасну наплату потраживања.¹⁹

¹⁶ Чл. 4. Директиве 2011/07 / ЕУ

¹⁷ Чл. 7. ст. 1. Директиве 2011/07 / ЕУ

¹⁸ Чл. 7. ст. 3. Директиве 2011/07 / ЕУ

¹⁹ Ivan Tot, op. cit., p. 228., 229.

Ефекти Директиве 2011/07 / ЕУ

Након више од године дана од рока за усклађивање с Директивом 2011/07 / ЕУ Европски платни индекс за 2014. годину показао је, међу осталим, да јавни сектор и даље најспорије извршава своја плаћања те да је просек плаћања у јавном сектору смањен са 61 дан на 58 дана, што је још увек готово двоструко дуже од прописаног рока плаћања од 30 дана.²⁰ Највећи се ризик од кашњења у плаћањима од стране јавног сектора и даље се региструје у јужним државама чланицама: Португалу (129 дана), Грчкој (155 дана), Шпанији (154 дана) и Италији (165 дана), док су у Финској и Естонији просечни рокови плаћања и даље краћи од 30 дана. Према истоименом истраживању, спроведеном међу привредним субјектима у 31 европској држави чланици, просечни рок плаћања од стране јавног сектора у Хрватској на пример износи 62 дана, док је просечни рок плаћања међу предузетницима 54 дана.²¹ Нагласимо овде како је просек на европском нивоу 47 дана.²² Удружење европских трговинских и привредних комора *Eurochambers* је прошле године покренуо кампању “30max” како би скренуо пажњу на важност поштовања рокова плаћања и утицај кашњења у плаћањима на привреду. Уговори са јавним телима остварују око шестине укупне европског бруто домаћег производа, па би плаћање на време могло обновити новчане токове у Европској унији, сматрају у *Eurochambersu*.²³

IV) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Директива 2011/7/ЕУ усвојена је и упућена државама чланицама Европске уније дана 16. фебруара 2011. године, а ступила је на снагу двадесетог дана од њене објаве у Службеном листу Европске уније, односно дана 15. марта 2011. године. Државе чланице Европске уније биле су обавезне Директиву претворити у одредбе националног права најкасније до дана 16. марта 2013. године.²⁴

²⁰ Интернет: http://www.eurochambres.be/DocShare/docs/1/OJLNGEIBIJDDNOMCKBCCPP PAK9L8T4EH9U1BBADUO77/EUROCHAMBRES/docs/DLS/24-EuropeanPaymentIndex 2014_12May14-2014-00377-01.pdf (03.01.2015.)

²¹ У Хрватској су одредбе ове Директиве у вези са роковима плаћања између предузетника и особа јавног права, те између предузетника садржане у Закону о финансијском пословању и предстечајној нагодби (*Narodne Novine*, 108/2012, 144/2012 81/2013, 112/2013).

²² Истраживање сваке године проводи *Intrum Justitia* са седиштем у *Stockholmu*

²³ Интернет: <http://issuu.com/nestar/docs/pv-3834/13> (04.01.2015.)

²⁴ Белгија је Директиву 2011 / 07ЕУ имплементирала у свој правни систем ретроактивно, 22. новембра 2013; Француска 22. марта 2012. и 2. октобра 2013; Немачка ју је формално

V) ИЗВОРИ

“Directive 2011/7/EU of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 on combating late payment in commercial transactions”, *Official Journal of the European Union*, L 48, 23.2.2011

“Directive 2000/35/EC of the European Parliament and of the Council of 29 June 2000 on combating late payment in commercial transactions”, *Official Journal*, L 200, 8.8.2000.

Бранко Вукмир, „Новчане обавезе код трговачких уговора (члан 174. ЗОО-а)“, *Право и порези*, бр. 4, 2006., 3-7.

Ivan Tot: “Pravna osnova i ciljevi direktive 2011/7 / EU o suzbijanju zakašnjenja sa plaćanjem u trgovačkim ugovorima”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, vol. 50, 1/2013.

Интернет: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=147826 (03.01.2015.)

Маријана Дукић Мијатовић, Сања Гонгета, ”Combating Late Payment in Commercial Transactions in European Union”, *Право – теорија и пракса*, 2014, бр. 10-12.

Ivan Tot, „Pravna osnova i ciljevi direktive 2011/7/EU o suzbijanju zakašnjenja sa plaćanjem u trgovačkim ugovorima”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, vol. 50, 1/2013, Интернет: https://www.efri.uniri.hr/sites/efri.uniri.hr/files/crcollections/2/euconf_2013.pdf) (04.01.2015.)

Tea Hasić, „Rokovi ispunjenja novčanih obaveza prema Zakonu o finansijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi“, *Zagrebačka pravna revija*, vol.3, no.2, septembar 2014.

„Закон о роковима измирења новчаних обавеза у комерцијалним трансакцијама“, *Службени гласник Републике Србије* бр. 119/2012

Интернет:http://www.eurochambres.be/DocShare/docs/1/OJLNGEIBIJDDNOMСКВССРРРАРК9Л8Т4ЕН9У1ВВАДУО77/EUROCHAMBRES/docs/DLS/24-EuropeanPaymentIndex2014_12May14-2014-00377-01.pdf (03.01.2015.)

Интернет:<http://issuu.com/nestar/docs/pv-3834/13> (04.01.2015.)

VI) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

За Републику Србију као земљу кандидата за чланство у Европској унији важна је усклађеност националних прописа са правном стечевином Европске уније. Усвајањем Закона о роковима измирења новчаних обавеза у

комерцијалним трансакцијама (“Службени гласник Републике Србије” бр. 119/2012), у српским правни систем су унета одређена решења из Директиве 2011/7 / ЕУ, која се односе на максималне рокове плаћања између привредних субјеката у комерцијалним трансакцијама, као и санкције предвиђене за случај прекорачења тих рокова без испуњавања услова прописаних Законом.²⁵ У погледу субјеката и трансакција на које се примењује, главна последица закона је прописивање општег ограничења рокова којим су плаћања јавног сектора привреди ограничена на 45 дана, а међусобна плаћања компанија на 60 дана. Закон као и Директива 2011/07/ЕУ требало би да смање великвидност привреде и спречи поремећаје на тржишту те обезбеди да јавни сектор апсолутно поштује и редовно измирује обавезе које преузима. Показатељи говоре да просечан рок плаћања у Србији износи 134 дана, док је у земљама региона 69 дана, ау неким државама чланицама Европске уније (поготово онима на северу Европе) и мање од 30 дана. Закон предвиђа и више изузетака, а обавезујући рокови не односе се на предузећа која су у стечају иу реструктурирању.²⁶ Међу изузетима је и Републички фонд за здравствено осигурање и кориснике средстава тог фонда, где Закон предвиђа да се до 2015. године рок за измирење обавеза постепено смањи на 90 дана.²⁷ За оне који не буду поштовали Закон о роковима плаћања предвиђене су и казне и надокнаде, међу којима је и то да поверилац има право да тражи од дужника надокнаду за кашњење у износу од 20.000 динара. Прекршајне казне за правно лице, привредни субјекат или субјект јавног сектора износе од 100.000 до два милиона динара, за предузетника 10.000-500.000 динара, а за власника пољопривредног газдинства 10.000-150.000 динара, рекла је саветница у Министарству финансија. Такође, за одговорна лица у јавном сектору, за заступника привредног друштва, задруге и друга правна лица предвиђена је казна 5000 – 150,000 динара.²⁸ Како смо већ истакли, и национални закони и

²⁵ Закон о роковима измирења новчаних обавеза у комерцијалним трансакцијама ступио на снагу 25. децембра 2012., с прелазним периодом за јавни сектор па је примена почела од 31. марта 2013. године

²⁶ Закон предвиђа изузетке за следеће случајеве плаћања између компанија у случајевима где је неопходно да се уговором предвиди кредитни посао; компаније имају слободу да уговоре било који рок плаћања, уколико дужник из тог односа обезбеди или презентира или преда повериоцу банкарску гаранцију која ће бити неопозива и безусловна или од банке авалирану меницу. Такође, изузетак се односи и на уговорене послове пољопривредног газдинства или земљорадничке задруге која набавља основни репроматеријал за обављање основне делатности, па у тим случајевима могу да се уговарају и дужи рокови од законом прописаних 60 дана.

²⁷ Чл. 16. Закона.

²⁸ Чл. 12. Закона.

Директива 2011/07 / ЕУ требало би да смање неликвидност привреде и спречи поремећаје на тржишту, али само усклађивање националних прописа с одредбама Директиве не гарантује остварење циљева који се Директивом, а сходно томе и националним законима, желе остварити. Ликвидност међу привредним субјектима као учесницима на тржишту роба и услуга, основа је стабилног привреде и развоја како државе чланице појединачно, тако и Европске уније. Како би се повећао проток новца и успоставило стабилно тржиште потребни су ефикасни механизми којима ће се реаговати на неуредна испуњење уговорних обавеза. У ту категорију сврставамо и санкционисање плаћања у доцњи. Будући да прекршајне санкције у виду високих стопа затезних камата ради закашњења са плаћањем, нису имала позитиван ефекат у земљама са већ постојећом традицијом задоцнелих плаћања, већ додатно продубили инсолвентност привредних субјеката, европски законодавац предвиђа превентивне мере, којима је циљ да спречи дужника да уопште дође у ситуацију закашњења са плаћањем.²⁹ Једна од таквих мера јесте ограничавање аутономије уговорних страна код одређивања рокова плаћања при пословним трансакцијама чиме се покушава спречити дужника да инсистира на што дужим роковима отплате.³⁰ На свом путу европских интеграција, Република Србија свакако треба пратити светле примере држава чланица Европске уније и у своје национално законодавство уврстити ефикасне механизме, који гарантују брзу и уредну наплату потраживања.

²⁹ Tea Hasić, „Rokovi ispunjenja novčanih obaveza prema Zakonu o finansijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi“, *Zagrebačka pravna revija*, vol. 3 no. 2, septembar 2014, str. 210.

³⁰ Ibid.